

Is de Otter terug in Limburg?

EERSTE BEVESTIGDE WAARNEMING VAN EEN OTTER (*LUTRA LUTRA*) IN LIMBURG NA RUIM 25 JAAR AFWEZIGHEID

P. Lemmers, B.H.J.M. Crombaghs & R. Aukema, Bureau Natuurbalans – Limes Divergens BV, Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen,
e-mail: lemmers@natuurbalans.nl
W. Tegels, Markt 4, 6063 CA Vlodrop

Tijdens de monitoring van een beverdam in de Roode Beek op de Meinweg werd niet alleen de aanwezigheid van een Bever (*Castor fiber*), maar ook die van een ander watergebonden zoogdier vastgesteld, namelijk een Otter. Het betreft de eerste bevestigde waarneming van een Otter in Limburg na ruim 25 jaar afwezigheid. Wat kan deze waarneming betekenen voor de toekomst van de Otter in het Natura 2000-gebied het Roerdal?

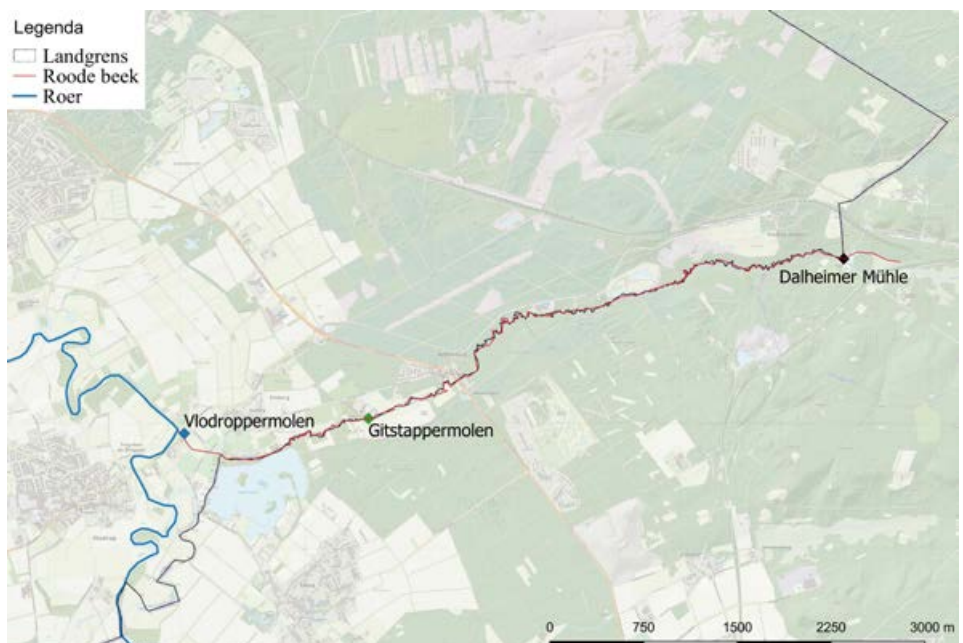
ROODE BEEK

De Roode Beek vormt aan de zuidkant van de Meinweg de grens tussen Nederland en Duitsland. Ze ontspringt uit kwelmoerassen bij Vlodrop-Station en krijgt tevens veel water van de Helpensteiner Bach die vlakbij Wildenrath ontspringt. De beek wordt vooral gevoed door ijzerrijke kwel, waaraan de Roode Beek haar naam ontleent. Ondanks het voor Nederlandse begrippen zeer natuurlijke karakter van de beek is het nutriëntengehalte vrij hoog. Dit wordt veroorzaakt door effluentlozing van een Duitse zuiveringsinstallatie bij de oorsprong van de beek (Korsten *et al.*, 2007). Na ongeveer negen kilometer in westelijke richting gestroomd te hebben mondt de Roode Beek bij het buurtschap Etsberg uit in de Roer [figuur 1]. Beide wateren liggen in het Habitatrichtlijngebied Roerdal (Staatsecretaris van Economische Zaken, 2013). Er zijn drie historische watermolens langs de beek aanwezig. De Dalheimer Mühle is gelegen in de bovenloop aan de Duitse zijde. Ongeveer halverwege de beek bevindt zich de Gitstappermolen. Waar de Roode Beek in de Roer uitmondt staat de Vlodropermolen, ook wel de Onderste molen genoemd [figuur 1]. Alleen

de Gitstappermolen is nog maalvaardig, toch zijn de stuwwerken bij alle molens nog intact en in gebruik. Bij de twee Nederlandse molens zijn door het voormalige Waterschap Roer en Overmaas in 2008 vispassages aangelegd waardoor de beek vanaf de Roer geheel vrij optrekbaar is voor vissen. De beek is over nagenoeg het gehele stroomgebied vrij meanderend en natuurlijke processen krijgen de vrije loop [figuur 2]. Het grootste gedeelte van de beekloop ligt in het Nationaal Park De Meinweg, in een niet voor publiek toegankelijk deel. Hier vormt de beek de landsgrens tussen Nederland en Duitsland. De Roode Beek herbergt door haar natuurlijke karakter een zeer bijzondere flora en fauna. Zo komt er een rijke bronvegetatie voor met Klein heksenkruid (*Circaea x intermedia*) en beide soorten goudveil (*Chrysosplenium spec.*) (MAES *et al.*, 2014). In het beeksysteem komen zeer bijzondere soorten ongewervelden, zoals de Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*) en verschillende soorten steenvliegen, voor (KALKMAN & KOESE, 2006; KORSTEN *et al.*, 2007). In de beek komen tevens populaties rheofiele vissoorten voor zoals Serpeling (*Leuciscus leuciscus*) en Beekprik (*Lampetra planeri*) (CROMBAGHS *et al.*, 2000; GUBBELS, 2007).

WAARNEMING VAN EEN OTTER IN LIMBURG

Tijdens de monitoring van een beverdam in de bovenloop van de Roode Beek werd op 6 januari 2018 met behulp van een camera-val een Otter vastgesteld [figuur 3]. Uit latere veldmetingen van de waarnemingsplek blijkt dat de Otter minimaal 1,1 m lang is, waar-

FIGUUR 1

De loop van de Roode Beek aan de zuidkant van de Meinweg waar de beek de grens vormt tussen Nederland en Duitsland.

FIGUUR 2

De natuurlijke loop van de Roode Beek. Over nagenoeg het gehele stroomgebied is de beek vrij meanderend en krijgen natuurlijke processen de vrije loop (foto: P. Lemmers).

mee het vrijwel zeker een adult mannetje is (LAMMERTSMA & NIEWOLD, 2016). In de weken na de waarneming met de cameraval zijn er drie spraints (poepplekken) aangetroffen naast de beek. Deze bestonden uit visresten, waarschijnlijk van karperachtigen. Achteraf bleek dat de ouderdom ervan ongeveer overeenkwam met het moment van aantreffen van de Otter begin januari. De spraints waren te oud om er DNA uit te isoleren om daarmee de verwantschap en de herkomst van het dier vast te stellen.

MOGELIJKE HERKOMST

De Otter in de Roode Beek betreft de eerste bevestigde waarneming van de soort in Limburg in meer dan 25 jaar. De laatste Otter die met zekerheid binnen de Limburgse provinciegrenzen is vastgesteld betrof een verdrongen dier in een muskusrattenval op 28 januari 1985 langs het Julianakanaal in Born (KURSTJENS & JANSMA, 2010). Daarna zijn er mogelijk nog twee waarnemingen gedaan

in het Roerdal en het stroomgebied van de Geul. Dit betreffen respectievelijk pootafdrukken in 1994 en een zichtwaarneming met pootafdrukken in 1997, maar van beide waarnemingen is geconcludeerd dat het hier niet met zekerheid om een Otter gaat (KURSTJENS & JANSMA, 2010). De laatste Otter in Nederland werd in 1989 dood in een fuik aangetroffen. Om de terugkeer van de Otter in Nederland te realiseren worden er sinds het jaar 2002 dieren geïntroduceerd en bijgeplaatst op verschillende plaatsen (Kop van Overijssel; Zuidoost-Friesland; Gelderse Poort). Momenteel neemt de otterpopulatie in Nederland toe, al vertoont de populatie afnemende genetische variatie als gevolg van inteelt (KOELEWIJN *et al.*, 2010; KUITERS *et al.*, 2017). Om de Nederlandse populatie genetisch te versterken zijn de afgelopen jaren op verschillende locaties Otters van elders uit Europa bijgeplaatst. De reden hiervoor is dat er momenteel nog weinig uitwisseling met Otters uit Duitse populaties plaatsvindt (KUITERS *et al.*, 2017). Het is aannemelijk dat de Otter die op 6 januari 2018 werd waargenomen in de Roode Beek afkomstig is uit een Duitse populatie. In de Duitse deelstaten Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern en Sachsen is sprake van gezonde otterpopulaties. In de aangrenzende deelstaat Nordrhein-Westfalen is de Otter zeldzaam, maar wordt de soort in de laatste decennia in toenemende mate waargenomen, mogelijk als gevolg van influx van dieren uit Nederland en Nedersachsen (KRIEGS *et al.*, 2010). Op 9 mei 2012 werd bij Bocholt, net over de Belgische grens bij Weert, een volwassen Otter met een cameraval vastgelegd. De herkomst van dit dier is niet duidelijk. Het zou kunnen dat het dier afkomstig is uit een Belgische relictpopulatie, maar het is ook mogelijk dat het hier via Nederlands grondgebied vanuit Duitsland terecht is gekomen (SWINNEN *et al.*, 2012).

IS DE OTTER NU TERUG IN LIMBURG?

In de maanden na de otterwaarneming op 6 januari 2018 is het dier niet meer met cameravallen in de Roode Beek waargenomen. Over de hele beekloop zijn ook geen (verse) spraints meer aangetroffen. Hiermee kan worden aangenomen dat de Ot-

FIGUUR 3

Cameraval-opname van de aangetroffen Otter (Lutra lutra) in de bovenloop van de Roode Beek op 6 januari 2018 (foto: W. Tegels).

ter zich niet lang bij de Roode Beek heeft opgehouden. Mannetjes blijken veel te zwerven wanneer ze op zoek gaan naar een geschikt territorium (KOELEWIJN *et al.*, 2010). Het is mogelijk dat het dier zich in een zoektocht naar geschikt leefgebied via de Roode Beek naar de Roer heeft verplaatst. Het Roerdal wordt in zijn algemeenheid zeer geschikt beschouwd als otterleefgebied vanwege een lage dichtheid aan infrastructuur, genoeg voedsel en rust. Wanneer knelpunten zijn opgelost wordt ingeschat dat er, samen met de Zandmaas in Noord-Limburg, in Midden-Limburg ecologische draagkracht bestaat voor een populatie van 50 Otters (KURSTJENS & HOUBEN, 2014). Aanvullend onderzoek door middel van cameravalen of het zoeken van voetprenten en spraints kan uitwijzen of de waargenomen Otter nog in het Roerdal aanwezig is en of er in de loop van de komende jaren sprake is van een vestiging.

REALISATIE VAN EEN DUURZAME OTTERPOPULATIE

De grootste bedreiging van de otterpopulatie in Nederland is het verkeer, circa 20% van de populatie wordt jaarlijks overreden (KURSTJENS & JANSMAN, 2010; LAMMERTSMA & NIEWOLD, 2016). In de afgelopen jaren zijn verschillende bruggen en duikers in Midden-Limburg aangepast, waarmee deze weg-waterknelpunten voor Otters veilig passeerbaar zijn gemaakt. De maatregelen bestonden

onder meer uit de aanleg van loopplanken en begeleidende klein-wildrasten. Deze werden gefinancierd door de Provincie Limburg (KURSTJENS & HOUBEN, 2014). Om de otterpopulatie vanuit een landelijk perspectief genetisch te versterken en daarmee duurzaam in stand te houden zijn er in de afgelopen jaren door Stichting Ark op verschillende locaties in Nederland dieren bijgeplaatst, waarvoor door het Rijk vergunning is verleend (KUITERS *et al.*, 2017). Provinciale Staten van Limburg hebben op 17 november 2017 echter tegen het bijplaatsen van Otters in Limburg gestemd, met als achterliggende argumentatie het voorkomen van landbouwschade en zoönose-overdracht. Tegen eerdere bijplaatsingen elders in Nederland is een dergelijke argumentatie voor zover bekend niet gebruikt. KURSTJENS & HOUBEN (2014) concluderen dat bijplaatsing van Otters in Midden-Limburg, mede gezien de strategische ligging, populatieversterkend zou kunnen werken voor otterpopulaties in de Gelderse Poort en de Ardennen. Het feit dat een Otter in januari 2018 op eigen kracht het Roerdal heeft weten te bereiken, en zich hier blijkbaar enige tijd heeft opgehouden, duidt erop dat het waarschijnlijk slechts een kwestie van tijd is voor de volgende Otter zich in Limburg meldt. De vraag dient zich dus opnieuw aan of we de Otter hierbij niet moeten faciliteren. Het beperken van verkeersslachtoffers (jonge mannetjes blijven net zolang rondtrekken tot ze een vrouwtje tegen het lijf lopen) en genetische versterking zouden hiervoor goede argumenten zijn.

Summary

IS THE OTTER BACK IN LIMBURG?

First confirmed sighting of a Eurasian otter (*Lutra lutra*) in Limburg after over 25 years

A survey of a beaver dam in the Roode Beek brook in the Meinweg National Park established not only the presence of a Beaver (*Castor fiber*) but also that of another water-bound mammal: a male Eurasian otter. This represents the first confirmed observation of an Otter in the Dutch province of Limburg in 25 years. Where the animal came from is unclear, although it is likely that it concerns a roaming male from a German population looking for a territory. Since this observation, no indications have been found of its establishment in the Roode Beek brook. It is very well possible that the Otter has moved to the Natura 2000 site Roerdal, which is regarded as a very suitable habitat for the species. It is probably only a matter of time before another roaming Otter is observed. This raises the question whether individuals from other European populations should be introduced into the Roerdal area to genetically reinforce the Dutch otter population.

Literatuur

- CROMBAGHS, B.H.J.M., R.W. AKKERMANS, R.E.M.B. GUBBELS, G. HOOGWERF, 2000. Vissen in Limburgse beken. De verspreiding en ecologie van vissen in stromende wateren in Limburg. Stichting Natuurpublicaties, Maastricht.
- GUBBELS, R.E.M.B., 2007. De beekprik (*Lampetra planeri* Bloch, 1794) in de Roode Beek en Bosbeek. Natuurhistorisch Maandblad 96(6):145-148.
- KALKMAN, V.J. & B. KOESE, 2006. Herontdekking van een populatie van de Gewone bronlibel bij Venlo (*Cordulegaster boltonii*). Brachytron 9(1&2): 58-60.
- KOELEWIJN H.P., M. PÉREZ-HARO, H.A.H. JANSMAN, M.C. BOERWINKEL, J. BOVENSCHEN, D.R. LAMMERTSMA, F.J.J. NIEWOLD & A.T. KUITERS, 2010. The reintroduction of the Eurasian otter (*Lutra lutra*) into the Netherlands: hidden life revealed by noninvasive genetic monitoring. Conservation Genetics 11(2): 601-614.
- KORSTEN, M. B. VAN MAANEN & H. TOLKAMP, 2007. Eendagsvliegen en steenvliegen op de Meinweg. Natuurhistorisch Maandblad 96(7): 215-224.
- KRIEKS, J.O., I. BAUER, B. VON BÜLOW, K. DAHMS, D. GEIGER-ROSWOR, N. EVERSMAAN, T. HÜBNER, H. GRÖMPING, M. KAISER, A. KREKEMEYER, H.-H. KRÜGER, K. MALSEN, F.J.J. NIEWOLD, W. OEDING, H.-O. REHAGE, N. RIBBROCK, H. VIERHAUS & H.P. KOELEWIJN, 2010. Aktuelle Vorkommen des Fischotters *Lutra lutra* (Linnaeus, 1758) in Nordrhein-Westfalen und Hinweise auf ihre genetische Herkunft. Natur und Heimat 70:131-140.
- KUITERS, A.T., G.A. DE GROOT, D.R. LAMMERTSMA, H.A.H. JANSMAN & J. BOVENSCHEN, 2017. Genetische monitoring van de Nederlandse otterpopulatie; ontwikkeling van populatieomvang en genetische status 2016/2017. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. WOt-technical report 99, Wageningen University & Research, Wageningen.
- KURSTJENS G. & H.A.H. JANSMAN, 2010. Otter *Lutra lutra*. In: N. Huizinga, R. Akkermans, J. Buys, J. van der Coelen, B. Morelissen & L. Verheggen (red.), Zoogdieren van Limburg, verspreiding en ecologie in de periode 1980-2007. Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht: 359-362.
- KURSTJENS G. & B. HOUBEN, 2014. De terugkeer van de Otter in Limburg: het Roerdal als cruciale schakel. Natuurhistorisch Maandblad 103(8): 221-224.
- LAMMERTSMA, D.R. & F.J.J. NIEWOLD, 2016. Otter *Lutra lutra*. In: S. Broekhuizen, K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters & J.C. Buys (red.), Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Natuur van Nederland 12. Naturalis Biodiversity Center / EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden. Leiden: 247-249.
- MAES, N.C.M., R.W.A. VAN LOON & E. VAN DEN DOOL, 2014. Oude boskernen en autochtone bomen en struiken van het Meinweggebied Deel 1: Bosgeschiedenis en onderzoeksresultaten. Natuurhistorisch Maandblad 103(6):145-153.
- STAATSECRETARIS VAN ECONOMISCHE ZAKEN, 2013. Besluit Natura 2000-gebied Roerdal.
- SWINNEN, K., D. VERCAYE & K. VAN DEN BERGE, 2012. De otter is weer terug in Vlaanderen. Zoogdier 23(3):13-15.